

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Міненко С.М.,

здобувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Публікація присвячена вивченню проблем кримінально-правової охорони земель водного фонду України. Встановлено, що правопорушення в галузі охорони та використання земель водного фонду можна поділити на такі діяння: які порушують право власності та користування землями водного фонду; суперечать вимогам охорони земель; перешкоджають господарській експлуатації земель водного фонду. Виділено основні ознаки, притаманні кримінально-правовій охороні земель водного фонду. Охарактеризовано напрямки попередження правопорушень в галузі охорони та використання земель водного фонду України, спрямованих на скорочення масштабів забруднення, зниження ступеня тяжкості порушень норм кримінального законодавства в галузі охорони та використання земель водного фонду.

Ключові слова: земельні відносини, землі водного фонду, земельне правопорушення, юридична відповідальність, охорона земель.

Миненко С.Н. / УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОХРАНА ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ / Восточноевропейский национальный университет им. Леси Украинки, Украина

Публикация посвящена изучению проблем уголовно-правовой охраны земель водного фонда Украины. Установлено, что правонарушения в сфере охраны и использования земель водного фонда можно разделить на следующие деяния: нарушающие право собственности и пользования землями водного фонда; противоречащие требованиям охраны земель; препятствующие хозяйственной эксплуатации земель водного фонда. Выделены основные признаки, присущие уголовно-правовой охране земель водного фонда. Охарактеризованы направления предупреждения правонарушений в сфере охраны и использования земель водного фонда Украины, направленные на сокращение масштабов загрязнения, снижение степени тяжести нарушений норм уголовного законодательства в сфере охраны и использования земель водного фонда.

Ключевые слова: земельные отношения, земли водного фонда, земельное правонарушение, юридическая ответственность, охрана земель.

Minenko S.M. / CRIMINAL PROTECTION OF WATER FUND LANDS ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE / Eastern National University named by Lesya Ukrainka, Ukraine

The publication is devoted to studying the problems of criminal law protection of water fund lands of Ukraine. Criminal protection events of the water fund lands are most severe in the system of legal land protection. Criminal Code of Ukraine in the art. 239 provides a composition criminal offense as pollution or deterioration of land, in the art. 239-2 provides liability for illegal acquisition of water fund land in a large scale, in the art. 242 provides a composition criminal liability for violations of rules of water protection, in the art. 243 Criminal Code of Ukraine provides criminal liability for marine pollution, in the art. 244 – violation of law on the continental shelf of Ukraine, in the art. 249 – illegal fishing or hunting or any other sea hunting industry. Established that the offenses in the field of use and protection of water fund lands can be divided into the following acts: violate the ownership and use of water fund lands, contrary to public lands, preventing the economic exploitation of water fund land. Basic features inherent in criminal law protection of water fund lands. Characteristic directions crime prevention in the field of use and protection of water fund lands of Ukraine aimed at reducing pollution, reducing the severity of violations of criminal law in the field of use and protection of water fund lands. Formulation of special environmental protection requirements not only for protection zones, but other water fund lands is entirely appropriate.

Key words: land relations, water fund lands, land offense, legal liability, administrative penalty, land protection, legal protection measures.

Із здобуттям Україною незалежності та проголошенням земельної реформи почався процес становлення сучасного земельного законодавства України. Як відомо, земельна реформа триває вже більше двох десятиліть і досі не завершена. Основна проблема здійснення земельної реформи – відсутність належної визначеності щодо шляхів її реалізації та кінцевих результатів. Досі відсутня концепція реформування земельного законодавства, внаслідок чого це реформування відбувається непослідовно. Земельне законодавство містить чимало неузгодженостей, суперечностей, прогалів та колізій, не має належного механізму реалізації земельно-правових норм. Земля, виконуючи різносторонні функції, залишається об'єктивним фактором безпечного існування людей та інших об'єктів різноманітних екологічних систем. Від її стану багато в чому залежить і якісний стан довкілля як сукупність його природних та набутих під впливом антропогенної діяльності властивостей, які повинні відповідати встановленим екологічним, санітарно-гігієнічним нормативам, оскільки вони забезпечують нормальні умови для розвитку і відтворення живих організмів, у тому числі життєдіяльності людини [1, с. 2].

Вивчення проблем правової охорони земель неодноразово було предметом дослідження таких вчених в галузі земельного, аграрного та екологічного права, як: В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, І. І. Каракаш, П. Ф. Кулинич, А. М. Мірошніченко, В. В. Носік, Т. К. Оверковська, Т. Б. Саркісо-

ва, В. І. Семчик, В. Д. Сидор, Н. І. Титова, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та ін. Проте питання кримінально-правової охорони земель водного фонду досі не були предметом спеціального дослідження, що додатково актуалізує тему даної публікації.

Метою статті є вивчення проблем кримінально-правової охорони земель водного фонду України, визначення їхніх ознак, проведення класифікації правопорушень в галузі охорони та використання земель водного фонду, а також окреслення основних напрямків попередження даних правопорушень.

Регулювання земельних відносин шляхом встановлення певного поєднання прав та обов'язків можливе, як підкреслює В. І. Федорович, лише при добровільному виконанні земельно-правових норм. У випадку їх порушення застосовуються заходи державного примусу, щоб привести земельні відносини відповідно до моделі поведінки, закріпленої в нормі права. Державний примус до дотримання норм земельного законодавства виражається в притягненні до відповідальності правопорушників або в примусовому приведенні суспільних відносин у стан, що відповідає вимогам права [2, с. 341].

Заходи кримінально-правової охорони земель водного фонду є найбільш суворими в системі правової охорони земель зазначеної категорії. Розглянемо детальніше ці заходи. Кримінальним кодексом України в ст. 239 передбачено такий склад кримінального правопорушення, як

забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля. За вчинення цих діянь передбачено сплату штрафу до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ті самі діяння, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, – караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [3]. Це правопорушення проявляється в галузі суспільних відносин щодо охорони земель як найважливішого природного об'єкту, необхідного для функціонування і розвитку сільськогосподарства та інших галузей економіки. Предметом його є землі різних категорій, тому предметом цього правопорушення можуть бути і землі водного фонду. Об'єктивна сторона визначається як матеріальний склад правопорушення (тобто включає суспільно небезпечні наслідки) і включає: по-перше, забруднення та інше псування (зокрема, засмічення) земель шкідливими продуктами господарської та іншої діяльності; по-друге, настання наслідків у вигляді заподіяння шкоди здоров'ю населення або довкіллю; по-третє, причинний зв'язок між діями і небезпечними наслідками.

Важливе значення для правової охорони земель водного фонду має закріплення законодавцем у ст. 239-2 Кримінального кодексу України відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (особливо великим розміром у цій статті слід розуміти обсяг поверхневого (грунтового) шару земель, який становить більше, ніж десять кубічних метрів). Зокрема за незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах, що карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією знарядь і засобів заволодіння. Та сама дія, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, – карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією знарядь і засобів заволодіння. Якщо ж вищезазначені дії спричинили тяжкі наслідки, то вони караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією знарядь і засобів заволодіння [3].

Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 242 Кримінального кодексу України «порушення правил охорони вод» виступають суспільні відносини щодо охорони водного басейну. Предмет правопорушення, як вважають фахівці, виражений у воді, чистота якої важлива для підтримання в природі екологічного балансу. Проте, навряд чи з цим можна погодитися. Якщо законодавець має на увазі саме континентальні води (річки, озера, водосховища, зрошувальні системи, джерела питного водопостачання), то логічніше вважати предметом правопорушення не лише водну поверхню і товщу, але й зв'язану з нею землю. Таким чином, предметом кримінального правопорушення можна, на нашу думку, вважати увесь водний об'єкт.

Порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, ліку-

вальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел і створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, – карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Наступним складом кримінального правопорушення, що спрямоване на забезпечення належного правового режиму земель водного фонду є забруднення моря, передбачене ст. 243 Кримінального кодексу України. Забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів – караються штрафом від трьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. Неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання – і організації, яка видає дозвіли на скидання, інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини поклад встановлені норми, інших відходів, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря, – карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на строк до трьох років [3].

Цей матеріальний склад правопорушення сконструйований так, що включає у себе не лише забруднення, але й засмічення або іншу зміну їх природних властивостей моря. До наслідків відноситься загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки.

Об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини щодо охорони моря. Предмет – морське середовище, включаючи, на нашу думку, дно і берег. Предметом же кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України, може бути морське середовище вод відкритого моря, а, отже, і виключної морської економічної зони.

Оскільки морські води тісно пов'язані з континентальним шельфом, то для забезпечення їх правової охо-

рони має значення також ст. 244 Кримінального кодексу України «Порушення законодавства про континентальний шельф України». Відповідно до її приписів, порушення законодавства про континентальний шельф України, що заподіяло істотну шкоду, а також нежиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей, – караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з конфіскацією всіх знарядь, якими користувалася винувата особа для вчинення злочину або без такої. Дослідження, розвідування, розробка природних багатств та інші роботи на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку, – караються штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, з конфіскацією обладнання [3].

Порушення правового режиму земель водного фонду може статися і внаслідок незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, відповідальність за яке передбачено ст. 249 Кримінального кодексу України. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, – карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого. Ті самі діяння, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, – караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого [3].

Значну шкоду землям водного фонду може заподіяти проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів, тому відповідальність за ці діяння передбачено ст. 250 Кримінального кодексу України. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин – карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років [3].

Варто відзначити, що латентний характер зазначених порушень обумовлено як причинами об'єктивного характеру (складність встановлення причинного зв'язку між вчиненим діянням та суспільно небезпечними наслідками), так і причинами суб'єктивного характеру (відсутність координації дій природоохоронних та правоохоронних органів, ігнорування земельних та екологічних справ у загальній масі розглянутих правоохоронними органами злочинів, низька ефективність контрольно-наглядової діяльності).

Прокурорськими перевірками періодично виявляються численні факти незаконного будівництва на землях водного фонду. Тільки у межах Одеси на узбережжі Чорного моря незаконно розташовано 150 торговельних об'єктів. Як свідчать перевірки, самі особи, на яких покладено контроль за дотриманням і виконанням земельного законодавства, мають земельні ділянки на узбережжі Чорного і Азовського морів [4, с. 430].

Ефективність діяльності правоохоронних органів стосовно виявлення, розслідування та розкриття зловживань із землею залежить від вирішення багатьох організаційних питань, зокрема, від вивчення кримінологічної, криміналістичної та кримінально-правової характеристики, науково-обґрунтованого планування оперативних заходів, раціонального розподілу функціональних обов'язків, взаємодії між правоохоронними органами та органами влади. Адже серед працівників правоохоронних органів недостатньо враховується специфіка земельних правопорушень при розробці та реалізації практичних засобів боротьби зі злочинами в цій сфері [5, с. 237]. Як засвідчує практика, навіть найсуворіша санкція, передбачена за псування земель, не може усунути тих шкідливих наслідків, які настали в результаті вчиненого правопорушення. Тому в земельному законодавстві більше уваги слід приділяти не заходам юридичної відповідальності, а організаційним заходам – державному контролю за використанням та охороною земель, державному земельному кадастру, удосконаленню планування використання земель, спрощенню порядку надання і вилучення земель тощо [6, с. 90].

Важливого значення набуває попередження правопорушень в галузі охорони та використання земель водного фонду, що розглядається автором як сукупність заходів економічного, політичного, організаційного, соціально-культурного, виховного, правового характеру, що здійснюються органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями. Попередження правопорушень в галузі охорони та використання земель водного фонду спрямоване на скорочення масштабів забруднення, зниження ступеня тяжкості порушень норм кримінального законодавства в галузі охорони та використання земель водного фонду, зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людей. Попередженню правопорушень в галузі охорони та використання земель водного фонду сприятимуть модернізація обладнання водогосподарських підприємств, впровадження ними маловідходних технологій, будівництво очисних споруд, а також залучення населення до роботи по запобіганню земельним та водним правопорушенням.

Заходи кримінально-правової охорони земель водного фонду характеризуються наступними ознаками: а) підставою виникнення є вчинене винне суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на правопорядок у галузі використання і охорони земель водного фонду, що заподіює або створює реальну загрозу заподіяння шкоди водному об'єкту, землям водного фонду, правам та інтересам фізичних та юридичних осіб у галузі використання і охорони земель водного фонду, і заборонено Кримінальним кодексом України під загрозою покарання; б) застосовуються тільки від імені держави і за обвинувальним вироком суду; в) суб'єктом, на якого накладається покарання, є тільки фізична особа; г) тягне за собою судимість.

Правопорушення в галузі охорони та використання земель водного фонду можна поділити на такі діяння: які порушують право власності та користування землями водного фонду; суперечать вимогам охорони земель; перешкоджають господарській експлуатації земель водного фонду.

Дослідження причин скоєння правопорушень в галузі охорони та використання земель водного фонду має істотне значення, оскільки простежується тісний взаємозв'язок між такими причинами і обумовленими ними негативними наслідками, що виражаються в погіршенні стану навколишнього природного середовища.

На нашу думку, формулювання законодавцем спеціальних екологічних вимог щодо захисту не лише водоохоронних зон, але й інших земель водного фонду є цілком доречним, оскільки це дозволяє забезпечити більш раціональне використання цих природних ресурсів. Безумовно, законодавець міг би сконструювати більше складів право-

порушень, спрямованих на захист правового режиму земель водного фонду. Проте таких вузький підхід не повинен, на нашу думку, застосовуватися в адміністративному і кримінальному праві. Безсумнівно, при конструюванні законодавцем складів кримінальних правопорушень потрібні вичерпні, чіткі, унеможлиблюючі подвійне розуміння формулювання. Усе це стосується земельних та екологічних правопорушень, включаючи їх об'єктивну сторону. З іншого боку, розраховані на тривале застосування кримінальні склади правопорушень повинні узагальнювати в собі певне коло діянь встановленого рівня громадської небезпеки. Шкода їх для суспільства може і не виникати з формально визначеної категорії земельного фонду, а, скоріше, буде продиктована їх фактичним госпо-

дарським використанням. Крім того, забруднення водою питного значення і, відповідно, земель, що входять до них, можливо, як це не дивно на перший погляд, не лише в рамках земель водного фонду, але й, наприклад, земель житлової та громадської забудови, земель лісгосподарського призначення тощо. Порушення порядку охорони та використання земель водного фонду – це, як правило, винне, протиправне діяння, що посягає на правопорядок у галузі охорони та використання земель водного фонду, що заподіює або створює реальну загрозу заподіяння шкоди водному об'єкту та пов'язаним з ним землям водного фонду, правам та інтересам фізичних та юридичних осіб у галузі охорони та використання земель водного фонду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / А. М. Шульга ; Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2004. – 18 с.
2. Федорович В. Методи правового регулювання у земельному праві / В. Федорович // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львів, 2004. – С. 341–342.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Хом'яченко С. І. Система органів, які здійснюють державний і самоврядний контроль за використанням та охороною земель / С. І. Хом'яченко // Держава і право. – Вип. 24. – С. 425–431.
5. Берлач А. І. Шляхи вдосконалення механізму протидії зловживанням на вітчизняному ринку землі / А. І. Берлач // Організаційно-правові засади розвитку аграрного і земельного ринків в Україні : монографія / кол. авторів ; за ред. В. І. Семчика. – К. : Юридична думка, 2005. – С. 233–238.
6. Сидор В. Д. Земельне законодавство України : сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / В. Д. Сидор. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2011. – 312 с.

УДК 349.42

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АГРАРНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Чабаненко М.М.,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Стаття присвячена одному з основних елементів системи аграрного права – інститутам аграрного права. Стаття має на меті, використовуючи досягнення загальної теорії права та галузевих правових наук, надати загальну характеристику аграрно-правових інститутів, що передбачає визначення їх ключових рис та ознак, підстав та критеріїв виокремлення, формулювання визначення поняття аграрно-правового інституту.

Ключові слова: система галузі права, система аграрного права, інститут права, аграрно-правовий інститут, комплексний інститут аграрного права.

Чабаненко Н.Н. / ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АГРАРНО-ПРАВОВЫХ ИНСТИТУТОВ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

Статья посвящена одному из основных элементов системы аграрного права – институтам аграрного права. Статья имеет целью, используя достижения общей теории права и отраслевых правовых наук, представить общую характеристику аграрно-правовых институтов, которая предусматривает определение их ключевых черт и признаков, оснований и критериев выделения, формулировку определения понятия аграрно-правового института.

Ключевые слова: система отрасли права, система аграрного права, институт права, аграрно-правовой институт, комплексный институт аграрного права.

Chabanenko M.M. / GENERAL CHARACTERISTIC OF THE INSTITUTES OF AGRARIAN LAW / Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

The present article is devoted to the institutes of agrarian law, which are one of the basic elements of agrarian law system. The article's objective is to provide a general characteristic of the institutes of agrarian law. This characteristic assumes defining the key traits and features of the institutes of agrarian law, defining the grounds and criteria of the institutes' of agrarian law separating. It also assumes giving a definition of the institutes' of agrarian law separating concept.

A law institute is an ensemble of rules of law, which regulate a certain group of social relationships. At the same time it is a component, structural item of the law branch. The subject of legal regulation and the peculiarities of applying the branch-wise method of legal regulation turn out to be the backbone feature, which are the grounds and criteria of the institutes' separating.

The system (structure) of agrarian law can be defined exactly through the category of institutes of agrarian law. The institute of agrarian law can be defined as an interrelated group of rules of law, which regulate separate group (kind) of agrarian social relationships within the subject of legal regulation of agrarian law. In other words, the institute of agrarian law is a subsystem of rules of law, which regulate a homogeneous group of agrarian relationships. The main aim of such an institute is to provide a sheer, relatively complete legal regulation of homogeneous agrarian relationships.

Key words: system of law branch, agrarian law system, institute of law, institute of agrarian law, complex institute of agrarian law.